

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

найповніше виявляється в особі, соціальній групі, що досягла вищого рівня духовно-етичного і культурного розвитку. Дійсний, духовний у своїй основі патріотизм припускає безкорисливе, беззавітне, аж до самопожертви, служіння своєму народові. а краєзнавчо-дослідницька діяльність студентства комплексно сприяє вирішенню цього найактуальнішого соціально-педагогічного завдання нашого часу.

Література:

1. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 27.11.2014 № 1/9-614 – методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014/2015 н. р. – С.2–9.
2. Она О.В. Краєзнавство як ресурс національно-патріотичного виховання // таврійський вісник освіти. – 2012. – №2(38). – С.161–169.
3. Шарафанов а.ю. Патріотичне виховання молоді // Таврійський вісник освіти. – 2011. – №3(35). – С.167–173.
4. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка – К.: Знання, 2007. – 447с.
5. Калакура Я. Історична пам'ять як чинник самоідентифікації українців // Українознавство. – 2004. – Ч.3–4. – С. 206–210.
6. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич: Коло, 2003.– 528 с.
7. Бондаренко О.Ю. Актуальні питання патріотичного виховання // Історія та правознавство. Позакласна робота. – 2013. – №3 (03). – С.5–9.
8. Кононенко П. Національна ідея, нація, націоналізм. – К., 2005. – 164 с.
9. Олійник Н.В. Використання краєзнавчої роботи для формування історичних компетентостей учнів // Таврійський вісник освіти. – 2013. – №3(43). – С.153-159.
10. Колесников К.С. Пізнавальний і виховний потенціал методів усної історії, пошукової і краєзнавчої роботи // Матеріали IV Всеукраїнської молодіжної науково-практичної Інтернет-конференції ВНЗ I–II рівнів акредитації. – Нова Каховка, 2014. – С.14–20.
11. Шеховцова І.В., Потапова С.С. Примірне положення про організацію науково-дослідної роботи студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації // Організація навчально-виховного процесу: збірник. – 2004. – С.154-167.

Сагач Г. М.*

КОНЦЕПТ «ДИТИНА» В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті висвітлено багатозначність концепту «дитина» в українській мові й творчості Тараса Шевченка.

Літературно-мистецька скарбниця Т.Г. Шевченка актуалізується в наш час апокаліптичних викликів і загроз, дегуманізації культури й мистецтва, інфляції Духу і Слова. Кожен із нас переживає «атомарне існування» без Бога та Його посланців.

Т.Г. Шевченко – український новий апостол Добра і Любові, національний та світовий геній, який, милістю Божою, перелив

* © Сагач Г. М.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

горіння своєї натхненної душі в духовно-моральне, інтелектуальне горнило українського народу, на сторожі якого «поставив слово».

«Укоханий поет», за словом Володимира Дорошенка, є для нас рідною душею по слову і духу, Чистою Криницею, яка ось уже 200 років обдаровує нас словом животворящим, долає спрагу серця за Добром і Мудрістю, Красою і Справедливістю, за Щастям і Волею.

«Сад божественних пісень» Г.С. Сковороди розквітнув у Часопросторі «квітами-дітьми» Т.Г. Шевченка, істинного духовного побратима-християнина, бо обидва генії допомагали рідному народові осмислювати вузли світової та національної історії, дбали про високу мораль народу, говорили зі світом про головне – людське серце, «внутрішню людину», для чого Господь наділив їх євангельським талантом срібла, який вони повернули вдсятеро, виконавши сповна земну місію.

Розрив, дистанція, відстань між Шевченком і сучасним секулярним суспільством проходить на рівні серця, літургії власного життя. Великий Кобзар був речником правди, утішителем сердець, оборонцем усіх скривджених, пророком від Бога, прозорливцем із чистим серцем: «Блаженні чисті серцем, бо вони будуть бачити Бога». (Мв. 5:8).

Т.Г. Шевченко мужньо подолав усі попушені Господом земні випробування й митарства, подарував нащадкам апостольське голубливо-ліричне, замилувано-ніжне, осердечене словолос, сердечно-повчальне, мистецьке, просвітельське, а не лише пророчо-звинувачувальне. Це була його молитовна творчість, як розмова з Богом, рідним народом і своєю душею – «святою душею – дружиною», яку він зберіг до останнього удару серця.

Ми прагнемо йти за Т.Г. Шевченком, пізнати його «сердечний рай» через любов до дітей і усіх людей.

Лексеми «дитина», «діти» з безліччю пестливих форм і форм вираження – продуктивний, широкоживаний концепт в українській мові, що символізує сердечне піднесення: родиноцентризм, дитиноцентризм національної свідомості, один із сакральних архетипів християнської культури.

Розглянемо концепт «дитина» в лінгвістичному тлумаченні, а далі – у християнській традиції у світлі Святого Письма, які опромінили сьйвом мудрості творчість геніального поета, пророка, мудреця, художника, національного просвітителя Т.Г. Шевченка.

У «Словарі української мови» Бориса Грінченка (т. I, К., 1907. – С. 384) концепт «дитина» описується в таких трьох смислах: *Дитина, ни, ж. 1) Ребенокъ, дитя. «Тоді мама біду знає, коли малу дитину має». Ном. №9189. «Він мені за дитину рідну став». МВ. I. 22. «Знайти дитину». Родить дитя. «Нарядити дитину». Родить дитя – преимущественно помимо брака. 2) Сынъ или дочь, хотя бы и взрослые. «Чи я в тебе, мати, не твоя дитина, коли моя мука тобі дуже мила». Мет. 70. *Батькова дитина*. Ном. № 7485, *мамина дитина*. Любимчикъ*

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

отца, матери. 3) *Продавати дитину*. Род игры. О. 1861. XI. 30,51. Ум. *Дитинка, дитинопька, дитинопчка*. Аби дружинка, дасть Бог дитинку. Ном. № 9181. Ой кіт буде воркотати, дитинопчка буде спати. Макс. (1849).¹

Християнський гуманізм, людинолюбність Т.Г. Шевченка, як людини віруючої, пронизує усю його творчість, як і драматичний життєвий шлях.

На скрижалях серця Кобзаря зорів Закон Христової любові – до Бога, знедоленої, покріпаченої ньеньки-України, рідного народу, зокрема, до усіх знедолених, нещасних, особливо дітей.

Свангельське світло осявало поезію, малярство, просвітницьку діяльність («Буквар Южноруський», 1861 р.) Т.Г. Шевченка, виявлялося у його вчинках, ставленні до людей – приязному, добросердечному, ідеалізуючому.

Християнська мораль була вкорінена у свідомість колишнього учня дяка, студента Санкт-Петербурзької Художньої академії. Відомо, що у XIX ст. Російська самодержавність була системою не стільки політичною, скільки релігійною, що мало позитивний вплив на культуру, освіту, науку, мистецтво тощо.

Т.Г. Шевченко молився Богу з раннього дитинства і до відходу у Вічність, переживав містичний політ духу, творчий духовний екстаз, мав від Бога чисте серце, полум'яну віру, що і породило його геніальну логокреацію як синтез духовно-моральної, етико-естетичної, етнічної енергії з виразним християнсько-національним менталітетом.

Як поет, Т.Г. Шевченко звеличив рідний народ перед Богом та всім світом потужним кордоцентризмом (осердеченим розумом), високим ідеалізмом та ліризмом натури.

Він бачив світ, його неправду й несправедливість очима серця, духовно, євангельською совістю. Господь обдарував Т.Г. Шевченка Своєю благословенням кликати словом-логосом до Добра, Справедливості, Милосердя, Мудрості, Краси, Гідності, Життя.

Святий апостол Павел зауважує: «Коли ж любить хто Бога, той пізнаний Ним». (1 Кор. 8:3), іншими словами, тому дається знання від Нього.

Життя без віри – це небо без сонця, тому натхнення творчої людини – теж від Бога, Який цим дарує людині утішання, примирення з обставинами життя, з людьми і собою.

У засланні тяжкі муки серця, тортури духу Т.Г. Шевченко долав натхненною творчістю – поетичною, малярською, чим від Бога отримував надійний якір спасіння душі, самого життя в благословенній творчості – проти всіх життєвих штормів, викликів Долі самотністю, бездітністю, бідністю, кріпацтвом (до юних років), 10-літнім засланням тощо.

Святитель Лука Войно-Ясенецький (у минулому – професор

¹ *Примітка*. Розшифрування поданих у тексті скорочень:

Ном. – Укр. Приказки, прислів'я і таке інше. Зб-ки О.В. Марковича і др. Спорудив М. Номис.

МВ. – І. – Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка.

Мет. – Народні южноруськія песни. Изд. Амвросія Метлинского.

О. – Основа, южноруський літературно-учений вестник.

Макс. – Сборник украинских песен, издаваемый Михаилом Максимовичем.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

медицини) пише: «Не нам керувати світом... Бог управляє і вашим світиком. Він один все управляє... Ми маємо вірити в Нього більше, ніж у будь-кого, більше за батька й матір, більше за наше маленьке серце, надірване, але вперте хворе серце, яке Він хоче зцілити... щоб ми знову побачили небесне світло».

Християнська віра звеличувала дух Т.Г. Шевченка, наповнювала його серце надією, любов'ю, натхненням жити і творити.

Євангеліє – взірць звеличеного вчення про людину, гідність її особистості, взірць моральної краси, ідеал найвищого християнського гуманізму, з якого геніальний Т.Г. Шевченко набирався сили духу, безмежної любові, співчуття до людей, особливо упосліджених та малих дітей-сиріт разом із нещасними матерями-покритками.

Господь повчає вірних спасати свою душу, душі людей для Вічності, Євангеліє повчає перемогою добра над злом, спонукає боротися із несправедливістю, закликає до світла, духовної досконалості, «любити ближнього свого, як самого себе», за святим апостолом Павлом. Цю колосальну людинолюбність увібрав у своє серце Т.Г. Шевченко – поет Любові, аристократ Духу, висококультурна людина свого часу й Вічності, академік малярства.

Християнська культура вкорінена в любові до Бога, ближнього, усього живого й Божого світу. Любов до дитини – особлива грань християнської традиції: захищати, обороняти менших, слабших, знедолених, незахищених – як «Божої благодаті». Розглянемо концепт «дитина» в різних вимірах. Концепт «дитина» має різні лексичні вияви в Біблії, зокрема, «онуки», «діти», «дітки», «діти Божі»...

У приповідях Соломона знаходимо діамант чистої води: «Корона для старших – онуки, а пишнота дітей – їхні батьки» (Пр. 17:6). Тут – абсолютна гармонія любові, пошанування, уславлення Словом Божим духовного зв'язку поколінь – старшого з молодшим, що виражено бароково, яскраво, образно, пишно: онуки – «корона для старших», батьки – «пишнота дітей». Яка мудрість, яка краса думки, слова, почуття закладені в цьому афористичному вислові! Це – Божа милість і благодать, а гріх, великий гріх – порушення цієї гармонії, органічного зв'язку – хоч би з чиєї вини це не відбувалося.

Вищий вияв любові Божої – це прагнення бути «дітьми Божими», про що читаємо у святого апостола Івана: «Подивіться, яку любов дав нам Отець, щоб ми були дітьми Божими, і ними ми є» (1 Ів. 3:1).

Усі віруючі християни у своєму духовно-моральному житті, вірою і добрими справами прагнуть до божественного ідеалу – бути гідними «дітьми Божими» за ту неймовірну, благословенну любов, «яку дав нам Отець».

Біблія повчає батьків виховувати дітей у вірі, у правді, у страху Господньому: «Я не маю більшої радості від цієї, щоб чути, що діти мої живуть у правді» (3 Ів. 4).

Діти – від Бога, тому в дітей і батьків є прями обов'язки перед Господом: батькам виховувати дітей «в напаминанні

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

й остереженні Божому» (Еф. 6:4), «не дратувати дітей своїх» (Еф. 6:4), а дітям – «слухатися своїх батьків у Господі, бо це справедливо!» (Еф. 6:1).

Усі святі апостоли ясно, чітко, прозоро описують любов до дітей Ісуса Христа, Який просить: «Пустіть діток, і не бороніть їм приходити до Мене, – бо Царство Небесне належить таким» (Мв. 19:14).

Крім того, що діти гідні Царства Небесного чистотою серця, вони є взірцем для дорослих, заплямованих тими чи іншими гріхами, суєтними справами: «Поправді кажу вам: хто Божого Царства не прийме, як дитя, той у нього не ввійде!» (Лк. 18:16).

Отже, християнська культура і традиція свідчать про особливу, відповідальну, трепетну любов Бога, батьків, усіх дорослих до дітей, як священний обов'язок сильнішого опікуватися, захищати від зла слабшого, меншого, але безгрішного дитятка, «бо таких Царство Боже» (Лк. 18:16).

Найвищий вияв Христоцентризму, Україноцентризму, кордоцентризму геніального поета-пророка Т.Г. Шевченка ми відчуваємо в його жертовній, найніжнішій любові до дітей, цвіту України.

Тема родини у світогляді, у слові Т.Г. Шевченка, за словом Григорія Грабовича, змальовується як щось спотворене і скалічене. У своєму мікрокосмі сім'я відображає скалічене й ненормальне суспільство. Її розлад драматично втілюється в злочинах проти природи і в незаконнонародженості». (Григорій Грабович. Шевченко як міфотворець. – К., 1991).

Тому він віддав своє золоте серце темам матері, дитини, сирітства, самотності, сповідуючи ідеали християнської етики:

*«На світі є кого любити.
І без користі».*

Світ Матері і Світ Дитини – особлива тема творчості Т.Г. Шевченка, де він досяг унікальної, позачасової співзвучності зі свідомими й несвідомими почуттями народу, як справедливо твердять Григорій Грабович і багато дослідників творчості Великого Кобзаря.

Олесь Гончар назвав Т. Шевченка – «людиною-світочем», тому його християнське серце стало на захист Дитини – найнезахищенішої душі покріпаченої України.

Микола Огарьов писав, що Україна «прокинулася у Шевченкові», – це справедливо, зокрема, на рівні Милосердя до дитини-сироти, матері-покритки – усіх знедолених рідної України-неньки.

Олександр Серафимович підкреслив геній Т.Г. Шевченка в категоріях любові – ненависті в таких роздумах: «Це геніальний поет і геніальне серце. Воно вміло пристрасно любити і вогненно ненавидіти». Так! Любити Добро, ненавидіти зло, гріх! Іван Франко захоплювався «могучим духом» Великого Кобзаря – християнським духом віри, надії, любові. А.П. Чехов назвав Т.Г. Шевченка «титаном», П. Грабовський – «провідною зіркою», В. Стефаник – «історією і душею українського наро-

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

ду», а Полін Бенті – «поетом всього людства».

Чільне місце в поетичній творчості Т.Г. Шевченка посідає концепт «дитина», захист дитинства – і в цьому ми вбачаємо особливий вияв Божої Премудрості у слові християнського поета, християнськість якого замовчувалася тривалий час.

Його серце було чутливим барометром християнської духовності, бо, захищаючи Дитину, наш геній – мудрець Т.Г. Шевченко прокладав шлях до премудрості усього народу, його спасіння у Вічності.

Він мав власні педагогічні, виховні погляди на майбутню націю крізь призму християнської педагогіки і просвітництва. Він подарував дітям України своє серце, як синтез мистецтв: поезії, малярства, просвітництва, педагогіки. У його безсмертному Храмі Слова зоріють світлоносні фрески – вияв любові до дітей, ясніють золотосяйні поетичні мозаїчні шедеври, у яких б'ється жертвне серце Поета від Бога, виблискує всіма хвилями народної пісні, українського фольклору – нерозривність Шевченкової віри і його слова, правди його власного життєвого шляху.

Тарас чув вібрацію найвищих небес української мови, став її Духовним Олімпом, запалив вогонь любові до Бога й України через поетичні шедеври, присвячені дітям України. Він залишив нам у спадок Літургію свого серця в багатьох шедеврах, зокрема, «На Великдень»:

*На Великдень, на соломі
Проти сонця діти
Грались собі крашанками
Та й стали хвалитись
Обновами. Тому к святкам
З лиштвою пошили
Сорочечку. а тій стьожку,
Тій стрічку купили.
Кому шапочку смушеву,
Чобітки шкапові,
Кому свитку. Одна тільки
Сидить без обнови
Сиріточка, рученята
Сховавши в рукава.
– Мені мати купувала.
– Мені батько справив.
– А мені хрещена мати
Лиштву вишивала.
– А я в попа обідала, –
Сирітка сказала.*

(Перша половина 1849, Кос-Арал)

Як непросто коментувати цей апофеоз християнського, осердеченого, милосердного слова-логоса геніального поета! Так і бачиш покріпачену, замучену Україну крізь призму простодушної, щиросердної розмови селянських діточок, які на Великдень «хваляться обновами» одне перед одним, бо діти є діти, а Великодні подарунки, як відомо, завжди особливі!

Сучасні діти, особливо з багатих родин, якщо ще й не віруючі, не воцерковлені, не зрозуміють усієї трагічної глибини смислу цієї великої поезії нашого поета, пророка, геніального

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

психолога і педагога. У них – інші інтереси, інші потреби, інші цінності! а Ви попитайте самі, шановні читачі, й переконайтеся, що технотронна ера породила інтереси дітей «з пуп'янка» – до коштовних мобільних телефонів, планшетів, айфонів, ноутбуків і подібного. Це все – модні матеріальні цінності нашого часу, а такі «колишні» подарунки, як мудра книга, картина, мистецький альбом, будь-який мистецький твір, благодійність стали вже «не модними».

У часи покріпаченого народу, у покріпачених, злиденних селах Шевченкової пори на Великдень діти раділи сорочечці, стьожці, смужевій шапочці, шкаповим чобіткам, свитці... Це все – обнови Великодні, які були пам'ятними, зберігалися, аби не швидко зносилися.

А чим могла похвалитися дівчинка-сирітка? Хто міг їй щось подарувати? Хто міг осушити її сирітські сльози безневинної душі, самотньої в цьому суворо-жорстокому до слабших світі? «А я в попа обідала...» – обпікають душу ці прості-препрості слова сироти, зігрітої лише в домі священика. Прости нас, грішних, многогрішних, Господи! Прости за дітей-бомжів, прости за сирітство дітей, прости за гріхи держави, суспільства, родини й кожного з нас...

Відзначимо, що в тяжкому засланні Т.Г. Шевченко постійно лине думкою в Україну, у втрачений рай, у своє дитинство, у своє життя серця й Духу, зокрема в поетичному шедеврї «Мені тринадцятий минало».

Поет не вживає тут слова «дитина», а лише «маленький я», що особливо інтимізує сповідь його серця. Перечитаємо його разом із нашими дітками, онуками, правнуками, кому Бог дав!

Чи можна передати прозою те, що є молитвою, сповіддю, літургією душі хлопчика-християнина, який у «бур'яні» «так приязно молився, молився Богові».

Поет створив психологічно тонку палітру почуттів віруючого дитячого сердечка – природа раділа разом з його серцем: «Мені так любо, любо стало, неначе в Бога...».

Що може бути щасливішим за миті Богоеднання, коли стає весело на серці, коли «ягня, здається, веселилось! і сонце гріло, не пекло!»

Душевний рай спізнала ця дитина, але, на жаль, не надовго:

*Та недовго сонце гріло,
Недовго молилось...
Запекло, почервоніло
І рай запалило.*

Сумна, тужлива, драматична хвиля почуттів полонила серце сироти, який раптом не впізнав увесь оточуючий світ, який став йому чужим, ворожим, а себе дитя відчуло обікраденим сиротою:

*Обернувся я до хати –
Нема в мене хати!
Не дав мені Бог нічого!...
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози!...*

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Цей драматичний момент психологічного відчуття Богозалишеності немічної, слабкої дитини геніальне перо Т.Г. Шевченка вивершує щасливим, благословенним християнським милосердям, співчуттям дівчини, яка

*при самій дорозі
Недалеко коло мене
Плоскінь вибирала.*

Що ж висушило сльози хлопчика-сироти? Що зцілило дитячу душу? Господню любов, християнську доброту виявила незнайома дівчина, яка

*Прийшла, привітала,
Утирала мої сльози
І поцілувала...*

Що це за феномен людської Милості Серця? Імпульс – від Бога, дія – від людини: прийти на поміч (попри свої справи!), сердечно увійти у світ проблем іншої людини, утерти сльози (чи не ангельською чи материнською рукою?), поцілувати сестринським, християнським Дотиком Добра до самотнього, зраненого серця. Яка симфонія почуттів, який духовно-моральний урок усім нинішнім «теплохладним»!

Сердечну метаморфозу хлопчика передає розквіт рідної природи, яка з чужої перетворилася на «свою». Поет пише:

*Неначе сонце засіяло,
Неначе все на світі стало
Моє... лани, гаї, сади!*

І два збратами сердечка знайшли в собі душевні сили:

*І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до води.*

Зазначимо, що Т.Г. Шевченко перебував в Орській фортеці, минуло багато літ з того пам'ятного дня, але він оплакує сільський рай, рідний край, своє дитинство й самотнє життя «юродивого», бо «умер би, орючи на ниві...»

Його нивою стала Божественна Нива служіння словом-логосом Господові, народові, малим діткам, які навки закарбувалися в його християнському серці Духовного Батька Нації.

Концепт «діти», «дітки малі», «легенькі діти» Т.Г. Шевченко вживав і відносно своєї поетичної творчості як синонімію до «вірші», «слова», тобто відносно сакральної сфери логокреації. Це яскраво демонструє поезія періоду заслання «Не для людей, тієї слави...», яка є сповіддю серця геніального поета-християнина, який

*І радий я, і веселий,
І Бога благаю,
Щоб не приспав моїх діток
В далекому краю.*

Поет відчуває Божественне натхнення, благодать поетичної творчості навіть у засланні:

*Любо мені.
Любо мені з ними,
Мов батькові багатому
З дітками малими.*

У цих рядках – духовне батьківство Т.Г. Шевченка, він уже не самотній, бо вірші:

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

*радують
Одинокую душу
Убогую.*

Його християнське смирення має високий етичний вимір – любові, вдячності до Бога, до України, куди він їх відправляє:

*Нехай летять додомоньку
Легенькі діти.
Та розкажуть, як то тяжко
Було їм на світі.*

Поет вірить, що «в сім'ї веселій його дітей привітають», кожен вмістить у своє серце те, що воно може вмістити, зокрема «дівчина подумає: Я їх полюбила».

Це було мрією поета-патріота, щирого християнина Т.Г. Шевченка.

Так і сталося: ось уже 200 років в Україні та усьому світі славлять ім'я Т.Г. Шевченка, шануючи любов'ю його місію, бо «Любов є джерело всякого життя», – писав Г.С. Сковорода.

Родина була для Т.Г. Шевченка архетипом національної свідомості, особистим ідеалом, омріяним, але, на жаль, не здійсненим через ряд обставин його драматичної долі.

У творчості концепт «дитина» реалізовувався в різножанрових творах (поезія, проза, драматургія, «Щоденник» тощо), перш за все, через концепти «родина», «кохання»:

*Любов – Господня благодать!
Люби ж, мій друже, жінку, діток;
Діли з убогим заробіток,
То легше буде й зароблять.*

Ось чудовий приклад творчого використання аналізованого концепта «дитина» в ускладнених, художніх образах «дівчина-дитина», «діточок двоє», де на яскравій фольклорно-пісенній основі змальовуються почуття кохання двох молодих сердець:

*Зацвіла в долині
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа
І защебетала.
І вийшов до неї
З зеленого гаю
Козак молоденький;
Цілує, вітає,
І йдуть по долині
І йдучи співають
Як діточок двоє,
Під тую калину
Прийшли, посідали
І поцілувались.*

Ліричний, пісенний лад цієї поезії посилюється майстерно виписаними образами «дівчини-дитини», «козака молоденького», «діточок двоє». Це – український кордоцентризм високого християнського реєстру – синтезу думки, слова, почуття християнської моралі.

Т.Г. Шевченко – великий серцем син не лише неньки-України, але й національний співець, захисник рідної матері, їй

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

він присвячує свої найкращі, найтрепетніші слова, наповнені християнською етикою:

*Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають.
Чужі люди проганяють,
І немає злomu
На всій землі безконечній
Веселого дому.*

Поет-пророк дбає про долю родини, матері, дитини, виховання дітей:

*Ох, якби то... вміла б мати
З німецького поля
Своїм діточкам закликать
І долю, і волю...*

Пор.:

«Мати, всюди однакова мати. Коли розумна та щира, то й діти вийдуть в люди, хоч попідтинню; а хоч і одукована, та без розуму, без серця, то й діти виростуть, як те ледащо в шинку».

Найсердечніше милосердя велика душа геніального поета виявляла в обороні матері-покритки, дітей-байстрят:

*А он бачиш? Очі! Очі!
Нащо ви здалися,
Чом ви змалку не висохли,
Сльзьми не зійшлися?
То покритка попідтинню
З байстрям шкандибає,
Батько й мати одцурались,
Й чужі не приймають!
Старці навіть цураються!!
А панич не знає,
З двадцятю, недаліток,
Душі пропиває!*

Поет-християнин і гуманіст жаліє всіх нещасних, кого ніхто не жаліє, не шкодує! Нешлюбні діти – гріх панів, але несуть цей хрест біди матері-покритка та її нещасне байстря:

*Неначе ворон той летячи
Про непогоду людям кричаче,
Так я про сльози, та печаль,
Та про байстрят отих ледачих,
Хоть і нікому їх не жаль...*

Концепт «дитина» поет використовує як особливе свідчення христоцентричної любові до ближнього, до дальнього, до усього світу, у прямому й переносному смислах.

Бездітний Т.Г. Шевченко дивився на дітей очима духовного батька, крізь Біблійні мотиви ушлявлював їх, навіть «дитину немовлящу», бо

*Сам Бог розмовляє
Непорочними вустами.*

У повісті «Художник» Т.Г. Шевченко пише про «душевний відпочинок», який для «втомленого серця може існувати тільки в колі дітей і доброї, люблячої дружини».

Концепт «дитина» в поетичній творчості Т.Г. Шевченка має досить широкий спектр смислів: від прямого – до переносного:

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

«Думи-діти», «дітки нерозумні», «сироти», «слова», «квіти», «вірші» («Думи мої, думи»).

Пор.:

*Може ще раз прокинуться
Мої думи-діти.
Може ще раз помолюся,
З дітками заплачу.*

Відносно маленьких дітей слово «дитина» у покріпаченій Україні часто асоціюється із поняттям «сирота», «сиротина»:

*Тяжко-важко сиротині,
А ніхто не бачить....*

Тема сирітства у Т.Г. Шевченка тісно злєтована із темою самотності, власної знедоленості, що є відбитком знедоленості рідного народу:

*...Я одинокий
Сирота на світі,
в чужому краю.
Дивлюся на море широке, глибоке,
Поплив би на той бік – човна не дають.*

Пор.:

*Тяжко, діти,
Вік одинокому прожить.
Або:
Я й тут чужий, одинокий,
І на Україні
Я сирота, мій голубе, як і на чужині.*

Часом в одній і тій самій поезії (строфі) сполучаються обидва поняття – «дитина» і «сирота»:

*В Україну ідїть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я тут –загину.*

Дитина-сирота – пекельна тема для серця самотнього, рано осиротілого поета: «Сиротою білим світом нудить», «Сироту усюди люди осміють», «Хто ж сироті завидує – карай того, Боже!», «Тяжко мені сиротою на сім світі жити...».

У широкому смислі «діти» поет-пророк вживає відносно усього українського народу:

*Слава не поляже;
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чїї ми діти!*

Гайдамаччина, гайдамаки – особлива тема у творчій спадщині Т.Г. Шевченка, цю сторінку трагічної історії рідної землі поет розкрив у геніальній поемі «Гайдамаки», де називав захисників землі «дітьми», «хлоп'ятами», «дітьми нерозумними»:

«Сини мої, гайдамаки!»

Або:

*Постривайте... світ – не хата,
А ви малі діти,
Нерозумні. Хто ватажком
Піде перед вами,
Хто поведе? Лихо, діти,
Лихо мені з вами!*

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Вибух ніжності, батьківської любові до дітей-гайдамаків поет висловлює, як вищу материнську любов:

Добра хотів, як дітям мати.

У короткому, динамічному, експресивному діалозі в поемі «Гайдамаки» сконцентровано поняття довіри, пошани, любові у словах:

«Чи всі, діти?»

«Усі, батьку!»

«Гайда!»

Так отаман-батько говорить до козаків-дітей. Сила віри, сила духу простеляла їм дорогу до перемог над ворогами.

Т.Г. Шевченко порівнює серце людини (дитини, дорослого, козака) із поняттям «дитина»:

Тяжко, важко плаче,

Як дитина.

Пор.:

А Мар'яна, як дитина

Без матері, плаче.

Часто він вживає пестливі форми: «дітки», «синок» і под.:

Ох ви, дітки мої,

Мої голуб'ята,

Не журіться, подивіться,

Як танцює мати.

Поет психологічно тонко, художньо вишукано прикрашає концепт «дитина» в лексичному, широкому ряду «син», «сирота» і под., ніби коштовними інкрустаціями, кордоцентричними епітетами: «сини мої невеликі», «орли мої», «мала дитина», «малі діти», «нерозумні діти», «своя дитина», «мої голуб'ята», «щира дитина», «сини мої любі», «мої чорноброві», «мала дитина», «сирота в ряднині», «квіти молодії», «малі дітки»...

Придбав Максим собі сина

На всю Україну.

Хоч не рідний син Ярема,

А щира дитина.

Трагічний момент у поемі «Гайдамаки», коли Гонти змушений позбавити життя двох синочків-католиків, наповнений особливим пафосом, етосом, логосом батьківської любові – жертви до діточок. У поета народжуються жахливі, трагічні сцени не лише загибелі дітей, але й каяття Гонти, «горем битого», поховання дітей «у глибокій оселі», коли його нещасна душа розривається, ніби чує голоси синів: «Ми не ляхи, тату!»

Запеклися кров'ю серця слова Гонти над могилою дітей:

Тяжко, важко плаче:

«Сини мої, сини мої!

На ту Україну

Дивіться: ви за неї

І я за неї гину».

Це нагадує Біблійний образ Авраама, який був готовий пожертвувати Богові улюбленого сина Ісаакія, але в останню мить ця жертва не була принесена – з волі Божої.

Україна в особі Гонти, інших батьків жертвувала своїм цвітом у кровопролитній боротьбі за свободу, за незалежність, духовну ідентичність, за право щасливо жити на рідній землі.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Лише в Т.Г. Шевченка – генія й християнина – ми знаходимо славу й трагедії історії України, але з метою розказати онукам:

*І ніхто не бачив,
Що мала дитина у куточку плаче.
Спасибі, дідусю, що ти заховав
В голові столітній ту славу козачу:
Я її онукам тепер розказав.*

Найдуховніші, найніжніші, найпестливіші слова, звернені до дитини, поет-пророк вкладає в материнські уста: «діточки», «малі дітки», «мої квіти», «мої добрі діти»:

*За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась,
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
«Молилась, турбувалась,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добрі діти...»*

Справедливе, мудре серце поета Т.Г. Шевченка наповнювалося вогненным гнівом, коли йшлося про зраду Вітчизни, рідної матері, забуття своїх обов'язків перед Богом і власною совістю. Тут слово поета клекотить пророчим гнівом у словах: «перевертні», «недолюдки»:

*А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати.*

Віє пекельним вогнем від Тарасового гніву:

«Плач, Україно, бездітняя удовице!»

Вищий вияв християнської свідомості в єдності всіх людей (і дітей) перед Богом знаходимо в таких великих рядках:

*І царята і старчата –
Адамові діти.
Або:
Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії...*

Отже, образи «Адамових дітей», «квіти молодії», «найменший брат» і под. – перли творчості поета, розвиток концепта «дитина» в його христоцентричному серці.

Т.Г. Шевченко мав дар Божий – чисте ангельське серце дитини. Навіть після 10-літнього ув'язнення у своєму «Журналі» він зізнається, що ці страшні роки не змінили його серця, його душі, що є найбільшим подарунком Бога: поет, художник, педагог-просвітителю активно творить в останні роки земного життя, ні на мить не послаблюючи духу:

*А ридаю, мов дитина,
Як я нагадаю Катерину.*

Або:

*А жаль великий на людей,
На тих юродивих дітей!*

Або:

*І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.*

Автобіографічна поезія Т.Г. Шевченка полонить своєю щирістю, Божественним даром сповідальності, християнського замилювання дитячими, незабутніми роками, або споглядання чужого сирітського горя, як власного. У цих рядках зоріє образ автора, усіх дітей України, самої неньки-України. Чи не найкраще це ілюструє благословенний вірш «І золотої й дорогої» періоду заслання:

*І золотої й дорогої
Мені, щоб знали ви, не жаль
Моєї долі молоді;
А іноді така печаль
Оступить душу, аж заплачу.
А ще до того, як побачу
Малого хлопчика в селі.
Мов одірвалось од гіллі,
Одно-однісіньке під тином
Сидить собі в старій ряднині.
Мені здається, що се я,
Що це ж та молодість моя.
Мені здається, що ніколи
Воно не бачитиме волі,
Святої воленьки. Що так
Даремне, марне пролетять
Його найкращії літа,
Що він не знатиме, де дітись
На сім широкім вольнім світі,
І піде в найми, і колись,
Щоб він не плакав, не журивсь,
Щоб він де-небудь прихиливсь,
То оддадуть у москалі.*

Після заслання, його мук і тортур Т.Г. Шевченко дихає вільним, чистим повітрям творчого життя. Він натхненно творить заповітні шедеври. У поезії «Доля» він називає її (свою Долю!) «другом», «братом і сестрою», «доленько моя», «мій друже вбогий, нелукавий», дякуючи їй, що колись Доля змилювала над ним:

*Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дядя в науку.
«Учися, серденько, колись
З нас будуть люде», – ти сказала
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився».*

Поет про себе говорить з позиції дитячої свідомості: «Я, маленький», «хлопець», «серденько» – з позиції Долі.

Апофеозом його чистоти серця є славнозвісні сповідальні слова:

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

*Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли: у нас нема
Зерна неправди за собою.*

... Ці слова-перли записуються в духовних нащадків Т.Г. Шевченка на скрижалях серця, як безсмертний дар, як заповіт багатодітного Батька Кобзаря всім дітям України, про яких він мріяв:

*Я не одинокий, я не сирота, -
Єсть у мене діти...*

У християнській поемі «Неофіти» Т.Г. Шевченко ставить на п'єдестал пошани Алкіда, його побратимів, як мучеників християнської віри. Він називає їх найвеличнішими словами: «святіє мученики», «брати і християне», «апостол великий Христового слова», «мученики», «твій син», «єдиний твій», «апостол новий», «христові воїни святіє»...

Поет творить натхненну осанну синам України, Христовим дітям:

*Хвала!
Хвала вам, душі молодіє!
Хвала вам, лицарі святіє!
Вовіки-віки похвала!*

Ці величні слова ми, нащадки Великого Кобзаря, переадресуємо нашому світочу мудрості – Т.Г. Шевченку – «апостола великого Христового слова».

Ми молимо Бога за його чисту душу, ангельське серце, яке, Божою любов'ю, вмістило в себе славетних і незнаних, бідних і багатих, дорослих і дітей, матерів-покриток і дітей-байстрят – усіх! Він любив усіх, як Батько Народу, як син Божий, який «живущою водою» окропив наші страждаючі душі, аби й ми учили «неложними устами сказати правду».

Разом із Т.Г. Шевченком ми молимо Бога за ньеньку-Україну, за її цвіт – дітей за віком і дітей за чистотою серця. За ними – Безсмертя України Вічної.

Строга Г. М.*

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Одним із пріоритетних векторів розвитку освіти, згідно з національною доктриною, є впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес. Ці технології існують для того, щоб надати студентам глибоких знань, навчити їх самостійно здобувати знання протягом усього життя, творчо їх використовувати.

Наприкінці 90-х років ХХ століття в педагогічній літературі з'явився новий термін – «інноваційна технологія». Термін «інновація» означає внесення в навчальний процес нового (факти, методи, прийоми), що покращує діючу систему освіти.

Інноваційна освітня технологія – сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання та управління, об'єднаних єдиною метою: добір операційних дій викладача зі студентом,

* © Строга Г. М.